

Kutatások az ökológiai növénytermesztésben I.

A hazai ökológiai gazdálkodás sikerágazatnak indult a nyolcvanas években, mára azonban Magyarország kiesett a térségi élmezőnyből. Ha a statisztikákra tekintünk, kiderül, tíz éve stagnál a hazai bioágazat.

Az Ökológia Mezőgazdasági Kutatóintézetet éppen e tendencia megváltoztatása céljából hozták létre az alapítók. Legfontosabb tevékenységünk, hogy kutatásokkal erősítsük a magyarországi bio ágazatot. Cikksorozatunkban a jelenlegi helyzet megismerésétől a konkrét kutatásokig jutunk el.

Az ágazat áttekintését helyzetelemzéssel kell kezdenünk. A mezőgazdaság termelési szerkezetét, így az ökológiai gazdálkodását is, számos tényező kölcsönhatása határozza meg. Így például a környezeti adottságok, az ezek mentén vagy éppen ellenében kialakuló termelési hagyományok, valamint a piaci igények. A mindenkori agrárpolitika a szabályozási eszközeivel – a jogalkotással, és elsősorban a támogatási rendszer révén – szintén szerkezetváltást indíthat el.

A hazai áruteremelő ökológiai gazdálkodás fejlődését kezdetben – a nyolcvanas évek végétől a kilencvenes évekig – alapvetően az exportpiac mozdította elő. Az ökológiai szántóföldi termékek iránt mutatkozó fokozódó külföldi kereslet intenzív területi fejlődést okozott. A kisebb léptékű hazai értékesítés tekintetében a friss gyümölcsök és a zöldségfélék (közvetlen értékesítés és heti biopiac) voltak az előtérben.

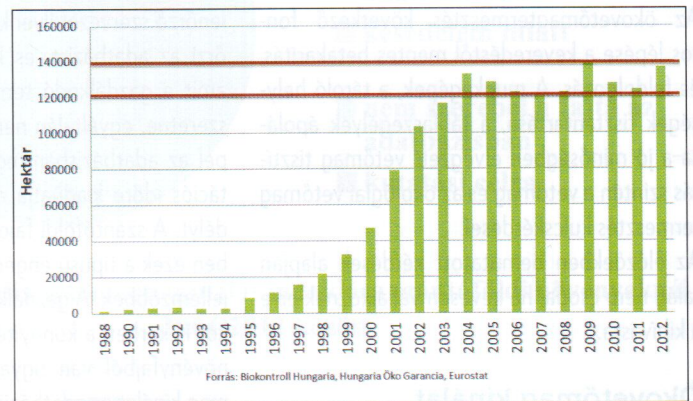
Az ezredforduló után megjelentek az agrártámogatások, melyek erőteljesen megváltoztatták az ökológiai gazdálkodás művelési ágak szerkezetét. Az agrár-környezetgazdálkodási (AKG) támogatások bevezetésekor – 2004-ről 2005-re – túlsúlyba kerültek a gyepterületek, sajnos jellemzően ökológiai állattartás nélkül, így a máig legnagyobb területi hányadot jelentő ökológiai gyepeken kevés állati eredetű bio

árut állítanak elő.

A szántóföldi termelésben is az AKG támogatások biztosítanak kiegészítő forrást a termelőnek. Az ökológiai szántóföldi gazdálkodás támogatási összegei azonban nem jelentettek igazán nagy motivációt a gazdák-

nak az átállásra, mert a gazdasági előnyökhöz képest jelentősen több kötelezettséggel jártak. Az AKG támogatások kifizetési összegei szempontjából a kisebb kötelezettségvállalással járó **integrált** program volt a legvonzóbb, ezt tükrözi a részvételi statisztika is. Szántóföldi növények esetén integrált termelésben általánosan hektáronként 155 euró a támogatás mértéke, míg az ökológiai gazdálkodásban 161 euró. A különbség tehát minimális. Az AKG integrált célprogramban a jelentkezők száma miatt azonban nem automatikusan jutottak támogatáshoz a pályázók, hanem a források keretelv alapján, pontozással kerültek elosztásra. A túljelentkezés miatt a jelentkezők többsége végül nem vehetett részt a programban.

A **zonális célprogramokban** a fentiekénél magasabb támogatást is el lehetett érni, de ebben csak azon gazdálkodók vehettek részt, akiknek a területe a kijelölt, fokozott természetvédelmi jelentőségű térségben helyezkedett el. Különösen a gyepek (akár 155 euró!), de a szántók (akár 310 euró!) esetében is az ökogazdálkodásnál jobban fizető al-

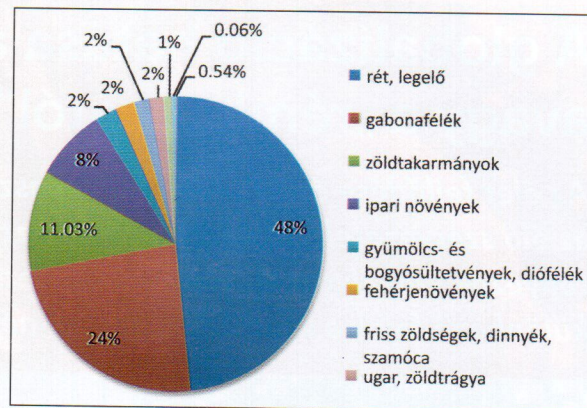
Az ellenőrzött ökológiai területek alakulása hazánkban, 1988–2012

ternatívát jelentett a zonális célprogramokban való részvétel. A 2009 utáni ökológiai rét-legelő csökkenésnek ez is lehetett az oka.

Mindezek hatására az ökológiai gazdálkodás célprogramban a csekély érdeklődés miatt nem volt pontozás, aki jelezte részvételét, az hozzájuthatott a kiegészítő támogatáshoz, ha vállalta, hogy teljesíti az előírt feltételeket. A részvétel azok számára volt vonzó, akik már ismerték az ökológiai gazdálkodás fortélyait, piaci lehetőségeit, mert eddig is ezt csinálták. Számukra egyértelmű volt, hogy ebből kimaradni nem érdemes, hiszen az jelentős versenyhátrányt jelent a többi szereplőhöz képest. Aki persze tehetett, az ökológiai gazdálkodóként is más célprogramokban indult, ahol kedvezőbbek voltak a támogatási feltételek (pl. zonális programok). Az új ökológiai gazdálkodóknál (illetve új terület átállásba vonásakor) az átállás idejére eső magasabb támogatás (szántóföldön mindössze 51 euró többlet) jellemzően nem motiválta az újonnan belépő gazdálkodókat az ökogazdálkodásra, de még a meglévők

területbővítését sem. Az ökológiai gazdálkodók jelentős része azonban hátrányos körülmények között (pl. Duna-Tisza közti homokhátság, Észak-Magyarország) gazdálkodik, ahol jelentősebb piaci bevételek híján, kiegészítő támogatások igénybe vételével próbál talpon maradni. Ilyen esetekben egyértelmű motivációt jelenthettek a támogatások. E támogatások mértékét érdemes összehasonlítani az európai közösségen belül is (ld. Schwarz et al. 2010). Európai viszonylatban országonként jelentős eltérések lehetnek a nemzeti agrárpolitikában, pontosabban abban, hogy hol, mely területre helyezik a támogatási hangsúlyt. A 2009–2013-as hazai öko átállási és öko fenntartási támogatások nemzetközi viszonyításban is alacsony mértéke a biogazdálkodás alulértékeltetését mutatja, amely jelentős versenyhátrányt okoz, hozzájárulva az ágazat hazai fejlődésének megtorpanásához, a nemzetközi lemaradáshoz. A szomszédos országok közül pl. Romániában, ahol 2000-ben még csak 17 436 hektáron folytattak ökogazdálkodást, 2006-ra az ökoterület közel tízszeresére, 170 000 hektárra nőtt (Solti 2007). 2012-ben pedig már önmagában az öko szántóterületek mérete 174 644 hektárra rúgott. Az ökoterületek arányát az összes mezőgazdasági területhez képest a környező országokban 2012-ben az alábbi ábra szemlélteti.

Az ökológiai szántóföldi termesztés ma meghatározó extenzív jellege okán támogatásfüggő, ugyanakkor elterjedtségét, szerkezetét az exportpiaci tényezők (külföldi kereslet) is alakítják. Az intenzív kultúrák – különösen a kertészet – esetén erősebb a hazai piac és a fogyasztók közvetlen hatása. A heti biopiacok által biztosított alapvetően szűk (korlátozottan hozzáférhető) értékesítési részen érezhetően nőtt a termékek feldolgozottság foka. Ez jelentős részben a kedvezőbb kistermelési szabályozási háttérnek is tulajdonítható. A szántóföldi növénytermesztés termékei is jól eladhatóak, de itt mindmáig a feldolgozatlan nyersanyag értékesítése jellemző, a szántóföldi biotermékek 80-90%-a így kerül exportra (Solti, 2013). Ökológiai szántóföldi kultúrákat a 2012. évi adatok szerint mintegy 50 ezer hektáron termesztettek Magyarországon. A legnagyobb területet a gabonafélék foglalják el, ezen belül első a búza (7,8e ha), majd ezt követi a tönkölybúza (5,2e ha). A vetésszerkezetre a piac mellett az ökológiai gazdálkodás előírásai, valamint a támogatási programelőírások is jelentős befolyásoló hatással vannak (pl. pillangósok aránya). Éppen ezért

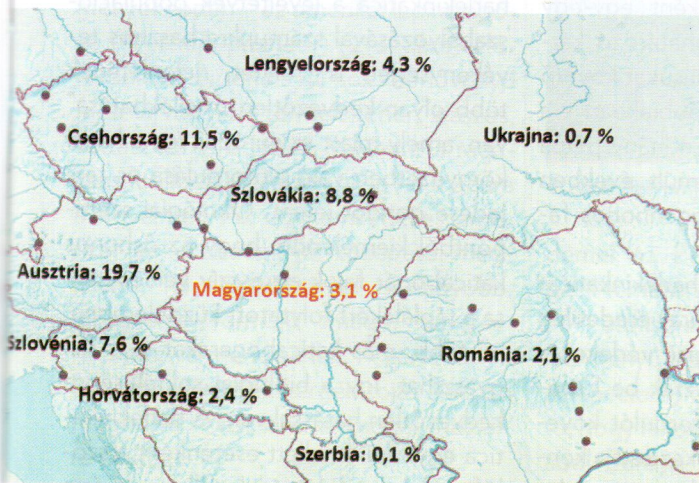
Az ökológiai gazdálkodásba bevont területek megoszlása 2012-ben (Forrás: KSH adatbázis)

nyekhez nagyon jól alkalmazkodik. Jellemzően azonban nincs jelentős piaci kereslet iránta, és majdnem általános az a megállapítás, hogy összességében a pillangósok iránt mérsékelt a piaci érdeklődés. Ez alól kivételt képeznek a kapásként termesztett pillangósvirágú fajok, melyek iránt egyre fokozottabb az igény. Ilyen például a bio-szója, amely jelenleg hiánycikk az európai biotermékek piacán. A szója és általában a nagymagvú hüvelyesek termesztése azonban a gabonáknál nagyobb szakmai és technikai felkészültséget igényel, és az egyre gyakoribb időjárás szélsőségek miatt öntözési lehetőség nélkül fokozott kockázattal jár. Ökológiai szójatermesztési kutatásainkról bővebben következő cikkeink egyikében szólunk.

Irodalom

Gerald Schwarz, Hiltrud Nieberg, Jörn Sanders (2010): Organic Farming Support Payments in the EU. Johann Heinrich von Thünen-Institut, Braunschweig, Németország.
<http://www.sarkozybio.hu>
<http://www.karpatbio.hu>
 61/2009 (V. 14.) FVM rendelet az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból nyújtott agrár-környezetgazdálkodási támogatások igénybevételeinek részletes feltételeiről.

Földi Mihály – Drexler Dóra

Forrás: FiBL & IFOAM 2014